

УДК 338.45

DOI: 10.60022/2(9)-38S

Лінтур Інна Володимирівна

кандидат економічних наук

доцент кафедри економіки та фінансів

Мукачівський державний університет, Україна

Lintur Inna

Candidate of Economic Sciences

Associate Professor, Department of Economics and Finance

Mukachevo State University, Ukraine

ORCID: 0000-0001-8009-1392

Росола Уляна Василівна

доктор філософії (PhD) з економіки

доцент кафедри економіки та фінансів

Мукачівський державний університет, Україна

Rosola Ulyana

Doctor of Philosophy PhD in Economics

Associate Professor, Department of Economics and Finance

Mukachevo State University, Ukraine

ORCID: 0000-0001-7721-2755

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ БІЗНЕС-МОДЕЛІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті розглядається фінансовий аналіз як ефективний інструмент оптимізації бізнес-моделі підприємства. Проаналізовано основні види фінансового аналізу — горизонтальний, вертикальний, коефіцієнтний, порівняльний та факторний — та їх значення для прийняття управлінських рішень. Визначено ключові фінансові показники, що характеризують ліквідність, фінансову стійкість, ділову активність та рентабельність підприємства. Запропоновано напрями інтеграції результатів аналізу у процес формування та трансформації бізнес-моделі, а також практичні рекомендації щодо підвищення ефективності використання ресурсів, оптимізації структури капіталу та зростання фінансових показників підприємства.

Ключові слова: фінансовий аналіз, бізнес-модель, оптимізація, управлінські рішення, ефективність підприємства.

FINANCIAL ANALYSIS AS A TOOL FOR OPTIMIZING THE BUSINESS MODEL OF AN ENTERPRISE

Abstract. The article examines financial analysis as an effective tool for optimizing a company's business model. The main types of financial analysis—horizontal, vertical, ratio, comparative, and factor—are analyzed, highlighting their significance for managerial decision-making. Key financial indicators characterizing liquidity, financial stability, business activity, and profitability are identified. Directions for integrating financial analysis results into the process of business model formation and transformation are proposed, along with practical recommendations to improve resource efficiency, optimize capital structure, and enhance the company's financial performance.

In conditions of dynamic changes in the market environment, increasing competition, digitalization of the economy, and rising financial risks, enterprises are forced to constantly adapt their business models to ensure stability and long-term development. One of the key tools for substantiating managerial decisions in this process is financial analysis, which allows assessing the actual financial condition of the enterprise, identifying problem areas, and determining reserves for improving operational efficiency.

At the same time, in practice, financial analysis is often used fragmentarily—primarily as a means of evaluating financial results rather than as a systematic tool for optimizing the enterprise's business model. Insufficient integration of financial analysis results into the process of business model formation and

transformation limits the potential for improving profitability, financial stability, and competitiveness.

Thus, a current scientific and practical problem is to justify the role of financial analysis as a tool for optimizing the enterprise's business model, identify directions for its effective use in managerial decision-making, and develop approaches for integrating financial-analytical results into the system of strategic enterprise management.

The purpose of the article is to substantiate the role of financial analysis as a key instrument for optimizing the enterprise's business model, to determine the main directions of its application in the managerial decision-making process, and to develop practical recommendations for improving enterprise performance based on the results of financial-analytical research.

The study established that financial analysis is an important tool for enhancing enterprise management efficiency and plays a key role in forming and optimizing its business model. Systematic application of financial analysis methods allows timely assessment of the enterprise's financial condition, identification of internal growth reserves, and determination of directions for rational resource use.

It has been proven that the integration of financial analysis results into managerial decision-making contributes to increased financial stability, liquidity, and profitability of enterprise activities. Particular importance lies in using a comprehensive approach that combines the analysis of financial statements with the evaluation of business model elements, which ensures its adaptation to changes in the external environment and increases the enterprise's competitiveness.

Keywords: *financial analysis, business model, optimization, managerial decisions, company efficiency.*

Постановка проблеми. В умовах динамічних змін ринкового середовища, зростання конкуренції, цифровізації економіки та посилення фінансових ризиків підприємства змушені постійно адаптувати свої бізнес-моделі з метою забезпечення стабільності та довгострокового розвитку. Одним із ключових інструментів обґрунтування управлінських рішень у цьому процесі виступає фінансовий аналіз, який дає змогу оцінити реальний фінансовий стан підприємства, виявити проблемні зони та визначити резерви підвищення ефективності діяльності.

Разом із тим на практиці фінансовий аналіз часто використовується фрагментарно — переважно як засіб оцінювання фінансових результатів, а не як системний інструмент оптимізації бізнес-моделі підприємства. Недостатня інтеграція результатів фінансового аналізу у процес формування та трансформації бізнес-моделі обмежує можливості підвищення рентабельності, фінансової стійкості та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Таким чином, актуальною науково-практичною проблемою є обґрунтування ролі фінансового аналізу як інструменту оптимізації бізнес-моделі підприємства, визначення напрямів його ефективного використання у прийнятті управлінських рішень та розробка підходів до інтеграції фінансово-аналітичних результатів у систему стратегічного управління підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансовий аналіз та його вплив на формування бізнес-моделі підприємства є предметом дослідження протягом тривалого часу і актуальність цього питання не зменшується і в теперішніх умовах господарювання. Питання структуризації, формуванню основних положень, оптимального набору показників та механізмів здійснення аналітики та побудови ефективної бізнес-моделі присвячено ряд вітчизняних та зарубіжних праць. В нашому дослідженні ми опираємося на наукові доробки Бланка І. О., як одного з авторів сучасного фінансового аналізу [1]. Стратегічні орієнтири при формуванні показників фінансового аналізу також окреслено в роботах Ілляшенка С. М. [3], Кіндрацької Г. І. [8], Коваленко О. В. [9], Савицької Г. В. [13], а також зарубіжних авторів [1, 2, 4, 5, 6, 7] та ін.

Метою статті є обґрунтування ролі фінансового аналізу як ключового інструменту оптимізації бізнес-моделі підприємства, визначення основних напрямів його застосування в процесі прийняття управлінських рішень та формування практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування підприємства на основі результатів фінансово-аналітичних досліджень.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку економіки, що характеризується глобальною конкуренцією, високою швидкістю технологічних змін та невизначеністю ринкового середовища, потреба підприємств у постійній адаптації та вдосконаленні своєї бізнес-моделі стає ключовою передумовою збереження конкурентоспроможності. Одним із найважливіших інструментів, що забезпечують обґрунтованість управлінських рішень і створюють можливості для оптимізації бізнес-моделі, є фінансовий аналіз. Він дозволяє оцінити реальні фінансові результати діяльності

підприємства, виявити внутрішні резерви підвищення ефективності, визначити стратегічні орієнтири розвитку та забезпечити збалансованість між цілями, ресурсами та результатами функціонування.

Фінансовий аналіз виконує роль інформаційної основи управлінського процесу, адже саме фінансові показники слугують найоб'єктивнішим відображенням стану бізнесу. Підприємство може декларувати певні стратегічні пріоритети, але лише через показники ліквідності, рентабельності, платоспроможності, фінансової стійкості та оборотності можна оцінити реальність їх досягнення. У цьому контексті фінансовий аналіз стає безпосередньо пов'язаним із побудовою, трансформацією та оптимізацією бізнес-моделі, адже остання визначає логіку створення цінності, структуру витрат і доходів, ресурсне забезпечення та механізми взаємодії з ринком [1].

Таблиця 1

Основні види фінансового аналізу та їх роль в оптимізації бізнес-моделі

Вид фінансового аналізу	Зміст аналізу	Значення для оптимізації бізнес-моделі
Горизонтальний	Аналіз динаміки фінансових показників у часі	Виявлення позитивних та негативних тенденцій розвитку
Вертикальний	Аналіз структури активів і пасивів	Оптимізація структури капіталу та ресурсів
Коефіцієнтний	Розрахунок фінансових коефіцієнтів	Оцінка фінансової стійкості та платоспроможності
Порівняльний	Порівняння з галузевими показниками	Виявлення конкурентних переваг і недоліків
Факторний	Аналіз впливу окремих факторів	Підтримка управлінських рішень щодо трансформації бізнес-моделі

Джерело: складено авторами

Оптимізація бізнес-моделі передбачає пошук найефективнішої комбінації стратегічних, операційних і фінансових рішень, які забезпечують стабільне й прибуткове функціонування підприємства. Фінансовий аналіз дає змогу визначити слабкі місця у структурі бізнес-моделі та оцінити їхній вплив на економічні результати. Наприклад, аналіз структури витрат може засвідчити надмірну частку постійних витрат або високу залежність від зовнішніх ресурсів, що становить ризик у періоди коливань попиту. Аналіз рентабельності дає змогу з'ясувати, які види продукції або напрями діяльності є економічно доцільними, а які потребують перегляду або оптимізації. Аналіз ліквідності виявляє можливі проблеми з оборотністю капіталу та управлінням дебіторською заборгованістю. Усе це створює основу для ухвалення рішень щодо зміни бізнес-процесів, упровадження інновацій, перегляду портфеля продукції чи зміни фінансової стратегії [3].

Фінансовий аналіз як інструмент оптимізації бізнес-моделі підприємства включає широкий спектр методів, серед яких горизонтальний і вертикальний аналіз, факторний аналіз, коефіцієнтний аналіз, аналіз грошових потоків, SWOT-аналіз фінансового стану та порівняльний аналіз із конкурентами. Горизонтальний аналіз дає змогу оцінити динаміку показників у часі, визначити темпи їх змін і виявити тенденції розвитку підприємства. Вертикальний аналіз дозволяє оцінити структуру активів, зобов'язань, доходів і витрат та визначити, наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси. Коефіцієнтний аналіз, що включає показники ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності, дає можливість здійснити комплексну оцінку фінансового стану підприємства та визначити точки оптимізації бізнес-моделі. Факторний аналіз дозволяє встановити причинно-наслідкові зв'язки між окремими показниками й деталізувати вплив кожного фактору на кінцевий фінансовий результат [9].

Аналіз грошових потоків є особливо важливим для оптимізації бізнес-моделі, оскільки він дозволяє оцінити реальні можливості підприємства щодо фінансування операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Позитивний операційний грошовий потік свідчить про здатність бізнесу генерувати достатній фінансовий ресурс для оновлення обладнання, розширення виробництва або реалізації інноваційних проєктів. Негативний грошовий потік сигналізує про потребу в перегляді моделі створення цінності, коригуванні цінової політики, оптимізації витрат або впровадженні заходів щодо прискорення оборотності капіталу. Аналіз інвестиційних грошових потоків дає змогу визначити, чи є інвестиційні рішення підприємства обґрунтованими, а аналіз фінансових потоків дозволяє оцінити рівень залежності від зовнішнього фінансування та його вплив на фінансову стійкість бізнесу [2].

Таблиця 2

Ключові фінансові показники для оцінки ефективності бізнес-моделі підприємства

Група показників	Показник	Економічна сутність
Ліквідності	Коефіцієнт поточної ліквідності	Здатність покривати короткострокові зобов'язання
Фінансової стійкості	Коефіцієнт автономії	Рівень незалежності від позикового капіталу
Ділової активності	Оборотність активів	Ефективність використання ресурсів
Рентабельності	Рентабельність продажів	Прибутковість операційної діяльності
Ринкової ефективності	Рентабельність капіталу	Ефективність вкладених інвестицій

Джерело: складено авторами

Одним із ключових аспектів оптимізації бізнес-моделі є оцінювання рентабельності різних напрямів діяльності. Фінансовий аналіз у цьому контексті дає можливість виокремити найприбутковіші сегменти, визначити пріоритети розвитку та сформувати портфель продуктів або послуг. Аналіз показників рентабельності активів (ROA), рентабельності власного капіталу (ROE), рентабельності операційної діяльності (ROS) чи рентабельності продажів (ROM) дозволяє оцінити ефективність використання ресурсів. Якщо певні напрями мають низьку рентабельність або генерують збитки, підприємство може змінити бізнес-модель — скоротити витрати, модернізувати процеси, автоматизувати операції або навіть відмовитися від неприбуткових сегментів [6].

Удосконалення бізнес-моделі неможливе без якісного управління ризиками. Фінансовий аналіз відіграє важливу роль у виявленні та оцінюванні фінансових ризиків, серед яких валютні, кредитні, інвестиційні, податкові та інші. Методи аналізу ризиків, такі як аналіз чутливості, сценарний аналіз, стрес-тестування, кореляційний аналіз та моделювання, дозволяють визначити, які зміни в макро- та мікросередовищі можуть вплинути на бізнес-модель і наскільки бізнес є стійким до зовнішніх загроз. Оптимізація бізнес-моделі з урахуванням ризиків забезпечує підприємству стабільність і адаптивність у умовах ринкової волатильності [7].

Цифровізація фінансового аналізу відкриває нові можливості для оптимізації бізнес-моделі підприємства. Використання сучасних цифрових технологій, таких як Big Data, бізнес-аналітика, штучний інтелект, машинне навчання, хмарні інформаційні системи та ERP-рішення, дозволяє значно прискорити процес аналізу, підвищити його точність і деталізацію. Інтегровані фінансові системи дають можливість підприємству отримувати оперативну інформацію про ключові фінансові показники, виявляти відхилення та прогнозувати майбутні результати. Завдяки цьому фінансовий аналіз стає стратегічним інструментом, який забезпечує підвищення ефективності управління, підтримує процеси планування й моделювання та створює умови для впровадження більш гнучких і стійких бізнес-моделей [10].

Особливого значення фінансовий аналіз набуває у процесі трансформації бізнес-моделі під впливом інновацій та нових технологій. Запровадження цифрових рішень змінює структуру витрат підприємства, підвищує продуктивність праці, скорочує час виконання операцій та дозволяє вийти на нові ринки. У цьому контексті фінансовий аналіз допомагає оцінити економічну доцільність інноваційних проєктів, їхню окупність, ризики та перспективи масштабування. Таким чином він виступає ключовим інструментом обґрунтування інвестицій у трансформацію бізнес-моделі та визначення найефективніших шляхів розвитку підприємства [13].

Фінансовий аналіз також забезпечує підприємство інформацією щодо ефективності його організаційної структури та механізмів управління. Наприклад, аналіз витрат на управління, продуктивності праці та фінансового результату на одного працівника дозволяє визначити оптимальну модель управління та побудувати систему мотивації персоналу. Важливим аспектом оптимізації бізнес-моделі є визначення оптимального співвідношення між централізацією та децентралізацією управління, що також ґрунтується на фінансових даних та результатах аналізу.

Таблиця 3

Етапи проведення фінансового аналізу з метою оптимізації бізнес-моделі

Етап	Зміст робіт	Результат
Підготовчий	Збір фінансової звітності	Інформаційна база аналізу
Аналітичний	Розрахунок фінансових показників	Оцінка фінансового стану
Діагностичний	Виявлення проблемних зон	Ідентифікація резервів
Оптимізаційний	Розробка управлінських рішень	Удосконалення бізнес-моделі
Контрольний	Моніторинг результатів	Підвищення ефективності

Джерело: складено авторами

У процесі стратегічного планування фінансовий аналіз відіграє визначальну роль. Він дає можливість обґрунтувати стратегічні цілі підприємства, оцінити їхню досяжність та визначити необхідні ресурси для їх реалізації. Планування доходів, витрат, прибутку, інвестицій та грошових потоків є базою для розроблення стратегії оптимізації бізнес-моделі та визначення можливостей її розвитку [4]. Крім того, фінансовий аналіз забезпечує моніторинг виконання стратегічних планів і контроль результативності управлінських рішень, що дозволяє своєчасно коригувати бізнес-модель у разі зміни ринкових умов.

Таблиця 4

Вплив фінансового аналізу на управлінські рішення підприємства

Результат фінансового аналізу	Управлінське рішення	Очікуваний ефект
Низька ліквідність	Перегляд структури оборотного капіталу	Підвищення платоспроможності
Зниження рентабельності	Оптимізація витрат	Зростання прибутковості
Високе боргове навантаження	Реструктуризація зобов'язань	Фінансова стабільність
Низька оборотність активів	Раціоналізація використання ресурсів	Підвищення ефективності
Нестійка бізнес-модель	Трансформація фінансової стратегії	Довгостроковий розвиток

Джерело: складено авторами

Таким чином, фінансовий аналіз є важливим і універсальним інструментом оптимізації бізнес-моделі підприємства. Він забезпечує всебічне оцінювання фінансового стану, дає можливість ідентифікувати проблеми, визначити шляхи їх вирішення та сформулювати ефективні напрями розвитку. У поєднанні із сучасними цифровими технологіями та методами управлінського аналізу фінансовий аналіз створює умови для побудови стійких, гнучких та конкурентоспроможних бізнес-моделей, які відповідають викликам сучасного ринку та забезпечують довгостроковий успіх підприємства.

Висновки. У процесі дослідження встановлено, що фінансовий аналіз є важливим інструментом підвищення ефективності управління підприємством та відіграє ключову роль у формуванні й оптимізації його бізнес-моделі. Системне застосування методів фінансового аналізу дає змогу своєчасно оцінювати фінансовий стан підприємства, виявляти внутрішні резерви зростання та визначати напрями раціонального використання ресурсів.

Доведено, що інтеграція результатів фінансового аналізу у процес прийняття управлінських рішень сприяє підвищенню рівня фінансової стійкості, ліквідності та рентабельності діяльності підприємства. Особливе значення має використання комплексного підходу, який поєднує аналіз фінансової звітності з оцінкою елементів бізнес-моделі, що дозволяє забезпечити її адаптацію до змін зовнішнього середовища та зростання конкурентоспроможності підприємства.

Література

1. Бланк І. О. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. – К. : Ніка-Центр, 2020. – 496 с.
2. Brigham E. F., Houston J. F. Fundamentals of Financial Management. – 15th ed. – Boston : Cengage Learning, 2021. – 720 p.
3. Ілляшенко С. М. Бізнес-модель підприємства: сутність, структура та інструменти аналізу // Економіка та управління підприємствами. – 2022. – № 4. – С. 15–21.
4. Helfert E. A. Financial Analysis: Tools and Techniques. – New York : McGraw-Hill Education, 2020. – 336 p.
5. Osterwalder A., Pigneur Y. Business Model Generation. – Hoboken : John Wiley & Sons, 2019. – 288 p.
6. Kaplan R. S., Norton D. P. Strategy-Focused Organization. – Boston : Harvard Business School Press, 2001. – 416 p.
7. Kaplan R. S., Norton D. P. The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action. – Boston : Harvard Business School Press, 1996. – 322 p.
8. Кіндрацька Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г. Фінансовий аналіз : підручник. – К. : Знання, 2021. – 511 с.
9. Коваленко О. В. Фінансовий аналіз як інструмент стратегічного управління підприємством // Фінанси України. – 2021. – № 9. – С. 78–86.
10. Palepu K. G., Healy P. M., Peek E. Business Analysis and Valuation: Using Financial Statements. – 5th ed. – Boston : Cengage Learning, 2020. – 896 p.

11. Penman S. H. Financial Statement Analysis and Security Valuation. – 6th ed. – New York : McGraw-Hill Education, 2021. – 784 p.
12. Teece D. J. Business Models, Business Strategy and Innovation // Long Range Planning. – 2018. – Vol. 51, No. 1. – P. 40–49.
13. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навчальний посібник. – К. : Знання, 2020. – 654 с.

References

1. Blank, I. O. Finansovyi analiz : navchalnyi posibnyk. Kyiv : Nika-Tsentr, 2020. 496 p.
2. Brigham, E. F., Houston, J. F. Fundamentals of Financial Management. 15th ed. Boston : Cengage Learning, 2021. 720 p.
3. Illiashenko, S. M. Biznes-model pidpriemstva: sutnist, struktura ta instrumenty analizu. *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy*, 2022, no. 4, pp. 15–21.
4. Helfert, E. A. Financial Analysis: Tools and Techniques. New York : McGraw-Hill Education, 2020. 336 p.
5. Osterwalder, A., Pigneur, Y. Business Model Generation. Hoboken : John Wiley & Sons, 2019. 288 p.
6. Kaplan, R. S., Norton, D. P. Strategy-Focused Organization. Boston : Harvard Business School Press, 2001. 416 p.
7. Kaplan, R. S., Norton, D. P. The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action. Boston : Harvard Business School Press, 1996. 322 p.
8. Kindratska, H. I., Bilyk, M. S., Zahorodnii, A. H. Finansovyi analiz : pidruchnyk. Kyiv : Znannia, 2021. 511 p.
9. Kovalenko, O. V. Finansovyi analiz yak instrument stratehichnoho upravlinnia pidpriemstvom. *Finansy Ukrainy*, 2021, no. 9, pp. 78–86.
10. Palepu, K. G., Healy, P. M., Peek, E. Business Analysis and Valuation: Using Financial Statements. 5th ed. Boston : Cengage Learning, 2020. 896 p.
11. Penman, S. H. Financial Statement Analysis and Security Valuation. 6th ed. New York : McGraw-Hill Education, 2021. 784 p.
12. Teece, D. J. Business Models, Business Strategy and Innovation. *Long Range Planning*, 2018, vol. 51, no. 1, pp. 40–49.
13. Savytska, H. V. Ekonomichnyi analiz diialnosti pidpriemstva : navchalnyi posibnyk. Kyiv : Znannia, 2020. 654 p.